

CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Predmetni program

ISTORIJA

I ili II razred srednje stručne škole

Podgorica

2017.

Sadržaj

A. NAZIV PREDMETA.....	3
B. ODREĐENJE PREDMETA	3
D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA.....	4
E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA.....	5
Razred I ili II.....	5
F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA	13
G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I DAROVITIM UČENICIMA.....	14
H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA	15
I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA (STRUČNA SPREMA I LITERATURA)	18

A. NAZIV PREDMETA ISTORIJA

B. ODREĐENJE PREDMETA

Svijest o istoriji jedno je od temeljnih obilježja društva, a znanje o prošlosti ključno je za razumijevanje sadašnjosti i shvatanje budućnosti. Poznavanje istorije doprinosi razumijevanju procesa koji su oblikovali čovječanstvo od najstarijih vremena do danas, što doprinosi razvoju opšte kulture.

Kao nastavni predmet, *Istorija* podrazumijeva odabranu količinu istorijskog znanja, prilagođenu uzrastu učenika¹ i njihovim razvojnim sposobnostima.

Time se ostvaruje usvajanje osnovnih pojmova koji se odnose na prošlost ljudskog društva, kao i lakše razumijevanje savremenih procesa i događaja.

Izučavanjem *Istorije* učenici će razviti sposobnost ispitivanja, kritičkog mišljenja, rješavanja problema, djelotvornog komuniciranja, donošenja odluka i prilagođavanja promjenama.

Istorija počinje pitanjima: *Gdje, Kada, Kako, Zašto (se nešto desilo)?* To su pitanja koja učenika podstiču na razmišljanje, predstavljaju početak učenja i izvor znanja. Ali *Istorija* se ne zaustavlja na pitanjima gdje se i zašto nešto desilo, već upoređuje narode i države, utvrđuje posljedice, a istovremeno predviđa kako one mogu uticati na budućnost ljudskog društva. Ova pitanja podstiču radoznalost učenika i zanimanje za događaje iz prošlosti, a istovremeno razvijaju i intelektualne sposobnosti, posebno uočavanje uzročno-posljedičnih veza.

a) Položaj, primjena i namjena predmeta

Nastavni predmet *Istorija*, za koji je urađen ovaj program, pripada opšteobrazovnoj grupi predmeta u srednjoj stručnoj školi. Izučava se u prvom ili drugom razredu sa dva časa sedmično.

b) Broj časova i oblici nastave

Za realizaciju programa predviđena su dva časa sedmično (72 časa u toku nastavne godine).

58 časova (80–85% od ukupnog broja) predviđeno je za realizaciju obaveznog dijela, a 14 časova (15–20% od ukupnog broja), predviđeno je za realizaciju otvorenog dijela–ishodi koji se planiraju u školi.

Razred	Krediti	Sedmični broj časova	Broj časova – obavezni dio (80-85%)	Broj časova – otvoreni dio (15 do 20%)	Ukupni broj časova	Teorijska nastava	Vježbe i ostali vidovi nastave
I ili II	4	2	58	14	72	24	34

*Broj časova za vježbe i ostale vidove nastave određen je na osnovu ukupnog godišnjeg broja časova za obavezni dio programa.

¹ Svi izrazi koji se u ovom dokumentu koriste u muškom rodu obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

U okviru obaveznog dijela, za realizaciju novih sadržaja (teorijska nastava) predviđeno je 24 časa (oko 40%), a 34 časa (oko 60%), predviđeno je za druge oblike rada i aktivnosti učenika: samostalni ili grupni rad, diskusije, analize, prezentacije, seminarski radovi, kreativni radovi, ocjenjivanje i slično.

Otvoreni dio programa odnosi se na časove čije ishode planira škola (stručni aktivni, odnosno, nastavnici) u saradnji s lokalnom zajednicom, manjinskim narodima i etničkim zajednicama.

C. CILJEVI PREDMETA

Nastava *Istorije* ima za cilj da:

- učenik usvoji osnovna znanja o istoriji kao nauci i nastavnom predmetu;
- učenik razvije sposobnost razumijevanja istorijskog vremena, prostora i upotrebe istorijske literature i terminologije;
- upozna učenika sa svim vrstama istorijskih izvora i ukaže na neophodnost kritičkog prilaza informacijama koje su u njima sadržane;
- učenik upozna značajne događaje, procese i ličnosti političke, ekonomske i kulturne istorije koje su obilježile određene istorijske epohe;
- afirmiše sadržaje iz nacionalne istorije kojima se ostvaruje razvoj nacionalnog identiteta i svijesti o pripadnosti državi Crnoj Gori;
- kod učenika razvije sposobnost kritičkog i istorijskog mišljenja i logičkog zaključivanja;
- utiče na formiranje ličnosti oslobođene od netrpeljivosti, ksenofobije, predrasuda i nacionalističkih ideala;
- usmjeri učenika ka njegovanju demokratskih oblika ponašanja, vjerske i nacionalne tolerancije;
- učenika osposobi za proces permanentnog obrazovanja;
- učenika zainteresuje za proučavanje prošlosti, drugih kultura, različitih mišljenja;
- učenika uči iznošenju argumenata;
- učenika motiviše za izučavanje nacionalne istorije.

D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Nastavni predmet *Istorija* je opšte-obrazovni predmet povezan sa drugim nastavnim predmetima i međupredmetnim temama, u cilju što uspješnijeg obrazovanja učenika. Ovi sadržaji doprinose integrativnom pristupu opšteg obrazovanja i u većoj mjeri povezuju sadržaje pojedinih predmeta.

Istorija je tijesno povezana sa Geografijom, zahvaljujući kojoj učenik zna da koristi istorijske karte, pokaže značajne lokalitete, granice, prostiranje država, migraciona kretanja stanovništva, frontove, razumijevanje načina međusobnog uticaja odlika geografskog prostora i načina života u različitim periodima.

Istorija je povezana s matematičkim područjem na primjerima računanja vremena, analizi demografskih podataka, tablica i dijagrama, ali i sa jezičko-komunikacijskim područjem u razvoju medijske kulture, istorije književnosti i jezika, informatičke pismenosti (traženje i vrednovanje informacija i interpretacija), kritičkog čitanja (analize izvora) i pisanja, te jasnog, primjerenog i stručnog izražavanja.

Predmet je povezan sa tehničkim i informatičkim područjem u razvoju afirmativnog i odgovornog korišćenja digitalne pismenosti (korišćenje digitalnih nastavnih sadržaja i aplikacija).

Nastavni predmet Sociologija proučava društvene sisteme, demokratiju, ljudska prava, te tako ostvaruje tijesnu vezu sa *Istorijom*.

Kroz izučavanje slikarstva, vajarstva, arhitekture prošlih epoha nastava *Istorije* je povezana s predmetom Likovna kultura.

Istorija se, kao nastavni predmet, dopunjuje međupredmetnim temama: *Građansko vaspitanje i obrazovanje i Evropske integracije*, koje poučavaju razvoj i funkcionisanje demokratije, demokratskog društva i ljudskih prava, kao i procese i značaj evroatlantskih integracija.

E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA

Razred I ili II

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni razvoj crnogorske države od ranog srednjeg do sredine XIX vijeka.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede vladare i značajne događaje hronološkim redom iz perioda Vojislavljevića, Balšića i Crnojevića;
- opiše privredni razvitak u periodu Vojislavljevića, Balšića i Crnojevića;
- ocijeni značaj kulturnih dostignuća iz perioda Vojislavljevića, Balšića i Crnojevića;
- nabroji teritorije na kojima se prostiralo Osmansko carstvo;
- objasni pojam "istočnjačka despotija";
- objasni prilike na Balkanu uoči osmanskih osvajanja;
- uporedi položaj balkanskih naroda pod osmanskom vlašću;
- nabroji bitne događaje koji su obilježili život crnogorskog naroda u XVI, XVII i XVIII vijeku;
- opiše specifičan položaj Crne Gore pod osmanskom vlašću;
- analizira prilike koje su dovele Šćepana Malog na vlast u Crnoj Gori;
- procijeni ulogu Crnogoraca u mletačko-osmanskim ratovima;
- analizira migracije uzrokovane ratovima;
- opiše djelatnost Petra I Petrovića Njegoša;
- procijeni značaj *Stege* i *Zakonika opšteg crnogorskog i brdskog*;
- prepozna potrebu ujedinjenja Crne Gore i Brda;
- objasni pokušaj ujedinjenja Crne Gore i Boke;
- navede organe vlasti formirane u periodu vladavine Petra II Petrovića Njegoša;
- analizira odnose Crne Gore sa Osmanskim carstvom i Habzburškom Monarhijom u periodu vladavine Petra II Petrovića Njegoša;
- analizira proces islamizacije u Crnoj Gori;
- objasni kulturne prilike u periodu Petra I i Petra II Petrovića Njegoša.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi

- *Duklja/Zeta u doba Vojislavljevića:*

"sklavinija Duklja", širenje hrišćanstva, arhont Petar, knez Vladimir, knez Vojislav, Zeta, knez/kralj

Mihailo, nezavisnost, kraljevina, kralj Bodin, nadbiskupija, feudalizam, gradovi, kultura, Legenda o Vladimiru i Kosari, Ljetopis popa Dukljanina, Miroslavljevo jevanđelje, građevinarstvo

- *Zeta u doba Balšića, Crna Gora u doba Crnojevića:*

Balša I, Đurađ I, Balša II, Đurađ II, Balša III, privreda, književnost, građevinarstvo, Crnojevići (Stefan, Ivan, Đurađ), Cetinje, Cetinjski manastir, Crnojevića štamparija, štampar Makarije, Oktoih

- *Nastanak Osmanskog carstva:*

istočnjačka despotija, sultan, veliki vezir, Porta, spahije, janičari, sandžak, ejalet

- *Balkan uoči osmanskih osvajanja:*

Vizantija, Srbija, Bosna i Hercegovina, Srpska despotovina, osmanska osvajanja balkanskih država

- *Crna Gora u XVI i XVII vijeku:*

Skender-beg Crnojević, Sandžak, filurdžijski sistem, plemenska organizacija, nahija, Brda, Opštencnogorski zbor, Cetinjska mitropolija, primorski gradovi, kultura, Kandijski rat, Morejski rat, migracije

- *Crna Gora u XVIII vijeku:*

Vladika Danilo, veze sa Rusijom, guvernadurstvo, vladika Sava, vladika Vasilije, "Istorija o Crnoj Gori", Šćepan Mali

- *Crna Gora u doba Petra I Petrovića Njegoša:*

Stega, Zakonik opšti crnogorski i brdski, Praviteljstvo suda crnogorskog i brdskog, bitke na Martinićima i Krusima, kultura

- *Crna Gora u doba Petra II Petrovića Njegoša:*

Senat, Gvardija, perjanici, kapetani, porez, škole, razgraničenje sa Habzburškom monarhijom, književno stvaralaštvo

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- koriste istorijske karte za lociranje teritorija i događaja od ranog srednjeg vijeka do sredine XIX vijeka;
- prave hronološke tabele vladara i izdvajaju značajne događaje iz perioda Vojislavljevića, Balšića i Crnojevića;
- sakupljaju podataka (internet, pomoćna literatura) o gradovima, kao centrima privrednog razvoja u periodu Vojislavljevića, Balšića i Crnojevića;
- skupljaju podatke i utvrđuju značaj kulturnog stvaralaštva iz perioda Vojislavljevića, Balšića i Crnojevića;
- koriste tekst iz udžbenika i razgovaraju o specifičnim prilikama u balkanskim zemljama uoči osmanskih osvajanja;
- porede pisane istorijske izvore i usmenu tradiciju na primjeru Kosovske bitke;
- prave hronološke tabele sa značajnim datumima iz perioda vladavine vladike Danila, Save i Vasilija;
- istražuju ličnost Šćepana Malog i uticaj Rusije na crnogorske prilike, koristeći podatke iz udžbenika, literature i interneta;
- istražuju institucije države iz perioda vladavine Petra I i Petra II Petrovića Njegoša;
- pronalaze podatke o kulturnom stvaralaštvu Petra I i Petra II Petrovića Njegoša;
- čitaju odlomke iz nekog djela Petra I ili Petra II Petrovića Njegoša (po sopstvenom izboru) i komentarišu;
- rade Power Point prezentacije na zadatu temu;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;

- istražuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno) - 12 (5 teorijska nastava, 7 vježbe i ostali vidovi)

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će biti sposoban da objasni stvaranje nacionalnih država (od sredine XIX vijeka do Prvog svjetskog rata).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše političke i privredne prilike u svijetu u drugoj polovini XIX vijeka: "Istočno pitanje", ujedinjenje Italije i Njemačke, Austro-ugarska nagodba, radnički pokret;
- nabroji nosioce nacionalnih pokreta na Balkanu u drugoj polovini XIX vijeka;
- opiše nacionalne pokrete na Balkanu u drugoj polovini XIX vijeka;
- objasni značaj proglašenja Crne Gore za knjaževinu;
- opiše prilike u Crnoj Gori u periodu vladavine knjaza Danila;
- procijeni politički značaj Bitke na Grahovcu;
- opiše razvoj crnogorskog društva i institucija od 1860. godine do Berlinskog kongresa;
- procijeni značaj hercegovačkog ustanka u rješavanju velike istočne krize;
- navede najvažnije bitke u Veljem ratu;
- navede odluke Berlinskog kongresa koje su se odnosile na Crnu Goru;
- procijeni značaj Berlinskog kongresa za Crnu Goru;
- opiše reformu državne uprave; socijalne, demografske i vjerske prilike u Crnoj Gori;
- obrazloži značaj donošenja Opšteg imovinskog zakonika Valtazara Bogišića 1888. godine i Ustava iz 1905. godine u Crnoj Gori;
- uporedi rad prvih crnogorskih političkih partija;
- procijeni opravdanost Bombaške afere i Kolašinskog procesa;
- navede okolnosti proglašenja Crne Gore za kraljevinu;
- locira mjesta najvažnijih bitaka crnogorske vojske u Prvom i Drugom balkanskom ratu i teritorijalno proširenje;
- objasni položaj nepravoslavnog stanovništva u oblastima dobijenim poslije balkanskih ratova;
- opiše privredne, prosvjetne i kulturne prilike u Crnoj Gori nakon Berlinskog kongresa;
- objasni prilike na Balkanu od Berlinskog kongresa do Prvog svjetskog rata.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi

- *Evropa i svijet u drugoj polovini XIX vijeka:*

"Istočno pitanje", borba za ujedinjenje u Italiji i Njemačkoj, Druga industrijska revolucija (električna energija, dinamo mašina, elektromotor, sijalica, višefazna struja, nafta, telefon), saobraćaj, radnički pokret, Karl Marks, Fridrih Engels, I i II internacionala

- *Nacionalni pokreti na Balkanu 1860–1878. godine*

Kneževina Srbija, Mihailo Obrenović, nacionalno ujedinjenje, Balkanski savez, Namjesništvo, nacionalni pokret u Albaniji, Ustanak u Bosni i Hercegovini, Hrvatsko-ugarska nagodba

- *Crna Gora u doba knjaza Danila:*

knjaževina, porez, pobune Kuča, Pipera i Bjelopavlića, Prvi pohod Omer-paše Latasa na Crnu Goru, Danilov zakonik, borba za međunarodno priznanje, Bitka na Grahovcu

- *Crna Gora u doba knjaza Nikole:*

Drugi pohod Omer-paše Latasa, reforme, spoljna politika, Bokeljski i Hercegovački ustanak, Crnogorsko-osmanski rat, Bitka na Vučjem dolu, Bitka na Fundini, Berlinski kongres, reforma državne uprave, Državni savjet, Ministarstvo, Veliki sud, Opšti imovinski zakonik, migracije,

konfesionalni odnosi, Ustav, političke partije, Bombška afera, Kolašinski proces, proglašenje kraljevine, balkanski ratovi, škole (Bogoslovija, Đevojački institut...), kulturne institucije, novine

- *Balkan od Berlinskog kongresa do Prvog svjetskog rata:*

Kneževina Srbija, Milan Obrenović, Trgovinski ugovor, Tajna konvencija, proglašenje kraljevine, Ustav, Aleksandar Obrenović, prevrat, Petar Karađorđević, Bosna i Hercegovina, okupacija, aneksija, Hrvatska, Riječka i Zadarska rezolucija, Albanija, priznanje nezavisnosti, balkanski ratovi

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- koriste istorijske karte za lociranje teritorijalnih promjena u Evropi u periodu od sredine XIX vijeka do Prvog svjetskog rata;
- izvode zaključke zašto je "Istočno pitanje" jedno od najznačajnijih međunarodnih problema u drugoj polovini XIX vijeka;
- identifikuju sličnosti i razlike borbe za ujedinjenje Njemačke i Italije;
- upoređuju tehnološke domete Druge industrijske revolucije sa današnjim–pronalaze fotografije prvih automobila, aviona, telefona, radija i današnjih, analiziraju napredak;
- imenuju nosioce nacionalnih pokreta u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Albaniji u drugoj polovini XIX vijeka;
- izdvajaju značajne događaje hronološkim redom u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Albaniji u drugoj polovini XIX vijeka;
- analiziraju potrebu odvajanja crkvene i svjetovne vlasti i proglašenje Crne Gore za knjaževinu;
- pronalaze istorijske izvore i literature i razgovaraju o značaju Bitke na Grahovcu;
- lociraju na istorijskoj karti Crne Gore najznačajnije bitke "Veljeg rata";
- čitaju i analiziraju članove Berlinskog kongresa koji se odnose na Crnu Goru;
- rade kartu Crne Gore poslije Berlinskog kongresa;
- čitaju i komentarišu tekst crnogorskog Ustava iz 1905. godine;
- upoređuju stavove prvih političkih partija u Crnoj Gori;
- pišu novinske reportaže o atentatima na knjaza Nikolu (Bombaška afera i Kolašinski proces)
- smišljaju scenski igrokaz krunisanja kralja Nikole;
- upoređuju učešće Crne Gore u Prvom i Drugom balkanskom ratu;
- analiziraju vjerske prilike u Crnoj Gori poslije balkanskih ratova;
- rade zidnu novinu na temu: "Kulturno-prosvjetne prilike u Crnoj Gori u periodu od 1878. do 1914. godine";
- prave hronološke tabele vladara i izdvajaju značajne događaja u Kneževini/Kraljevini Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Albaniji od Berlinskog kongresa do Prvog svjetskog rata;
- rade Power Point prezentacije na zadatu temu;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu;
- pišu referate na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno)- 14 (6 teorijska nastava, 8 vježbe i ostali vidovi)

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će biti u stanju da objasni uzrok i povod, tok, karakter i posljedice Prvog svjetskog rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede uzroke i povod Prvog svjetskog rata;
- objasni stavove zaraćenih država i njihove ratne ciljeve;
- nabroji najvažnije frontove u Prvom svjetskom ratu;

- navede odluke Pariske mirovne konferencije;
- procijeni karakter i posljedice Prvog svjetskog rata;
- opiše stanje u Crnoj Gori pred početak Prvog svjetskog rata;
- navede ratne ciljeve Crne Gore u Prvom svjetskom ratu;
- obrazloži ulazak Crne Gore u Prvi svjetski rat;
- opiše glavne operacije crnogorske vojske u Prvom svjetskom ratu;
- procijeni značaj Mojškovačke bitke;
- obrazloži položaj kralja Nikole i vlade u izbjeglištvu;
- objasni austrougarsku okupaciju i najznačajnije oblike otpora u Crnoj Gori (komitski pokret);
- opiše oslobođenje Crne Gore od austrougarske okupacije.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi

- *Prvi svjetski rat:*

nova teritorijalna podjela svijeta, Sarajevski atentat, Centralne sile, Antanta, frontovi, Versajski mirovni ugovor

- *Crna Gora u Prvom svjetskom ratu:*

Janko Vukotić, Skadar, ratni ciljevi, operacije crnogorske vojske, Mojškovačka bitka, kapitulacija crnogorske vojske, kralj Nikola i vlada u izbjeglištvu, austrougarska okupacija Crne Gore, komitski pokret, Radomir Vešović, oslobođenje

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- izdvajaju i klasifikuju ratne ciljeve zaraćenih zemalja i ključne uzroke Prvog svjetskog rata;
- pronalaze tekstove o Sarajevskom atentatu;
- koriste istorijske karte za lociranje najvažnijih frontova u Prvom svjetskom ratu;
- čitaju odluke Versajskog mirovnog ugovora i donose zaključke;
- utvrđuju stanje u Crnoj Gori pred početak Prvog svjetskog rata;
- hronološki ređaju glavne operacije crnogorske vojske u Prvom svjetskom ratu;
- traže istorijske izvore o Mojškovačkoj bici;
- pronalaze novinske tekstove o oblicima otpora u Crnoj Gori-komitski pokret;
- rade Power Point prezentacije na zadatu temu;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu;
- pišu referate na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno) - 5 (2 teorijska nastava, 3 vježbe i ostali vidovi)

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni prilike u svijetu, Evropi i Balkanu između dva svjetska rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni odlike društvenih sistema u Evropi i svijetu između dva svjetska rata;
- opiše veliku ekonomsku krizu i njene posljedice;
- uporedi karakteristike tri politička i ideološka sistema u Evropi između dva svjetska rata (zemlje građanske demokratije, SSSR i fašističke zemlje);
- ocijeni značaj fašističkih agresija pred početak Drugog svjetskog rata;
- objasni razvoj nauke, tehnike i kulture u periodu između dva svjetska rata;
- objasni ideju jugoslovenstva;

- navede ključne momente u procesu stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca;
- objasni političko i ekonomsko stanje u Kraljevini SHS/Jugoslaviji u periodu između dva svjetska rata;
- uporedi kulturno stvaralaštvo u pojedinim djelovima Jugoslavije u periodu između dva svjetska rata;
- opiše način na koji je Crna Gora ušla u zajedničku državu Južnih Slovena;
- nabroji odluke Podgoričke skupštine;
- objasni položaj crnogorske vojske uoči ujedinjenja i u toku Božićne pobune;
- procijeni značaj komitskog pokreta;
- opiše položaj kralja Nikole i vlade u emigraciji;
- nabroji političke stranke u Crnoj Gori u periodu između dva svjetska rata;
- objasni motive koji su izazvali Belvederske događaje;
- opiše kulturne prilike u Crnoj Gori;
- procijeni položaj Crne Gore u Kraljevini SHS/Jugoslaviji.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi

- *prilike u Evropi i svijetu između dva svjetska rata:*

Društvo naroda, svijet građanske demokratije, revolucija i socijalizam u SSSR-u, velika ekonomska kriza, fašizam, nacizam, militarizam, fašističke agresije, nauka - Albert Ajnštajn, bračni par Kiri, Nikola Tesla, Mihailo Pupin, Aleksandar Fleming, kultura-književnost (ekspresionizam, nadrealizam, egzistencijalizam, socijalistički realizam), likovna umjetnost, film, muzika

- *Kraljevina SHS/Jugoslavija između dva svjetska rata:*

jugoslovenska ideja, Niška deklaracija, Jugoslovenski odbor, Krfska deklaracija, Narodno vijeće, Ženevska konferencija, Proglašenje Kraljevine SHS, Vidovdanski ustav, političke partije i sukobi, Šestojanuarska diktatura, Oktroisani ustav, nacionalno pitanje, ubistvo kralja Aleksandra, spoljna politika, Mala Antanta, stvaranje Banovine Hrvatske, privreda, kultura

- *Crna Gora u Kraljevini SHS/Jugoslaviji*

Podgorička skupština, bjelaši, zelenaši, Božićna pobuna, komitski pokret, crnogorska vlada u emigraciji, Zetska oblast/banovina, političke stranke, opozicioni pokret

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- objašnjavaju društvene i totalitarne sisteme u Evropi i svijetu između dva svjetska rata na konkretnim primjerima;
- na istorijskoj karti svijeta lociraju fašističke agresije uoči Drugog svjetskog rata;
- čitaju tekst iz udžbenika i analiziraju ekonomske, socijalne i političke probleme u periodu nastanka Kraljevine SHS;
- tumače spoljnopolitičku orijentaciju Kraljevine Jugoslavije poslije ubistva kralja Aleksandra;
- upoređuju kulturni razvoj pojedinih djelova Kraljevine Jugoslavije;
- gledaju dokumentarni film o Podgoričkoj skupštini i bilježe odluke;
- na istorijskoj karti Kraljevine SHS/Jugoslavije lociraju teritoriju koja je ulazila u sastav Zetske oblasti/banovine;
- prave pano o Božićnoj pobuni;
- pišu izvještaj o položaju Crne Gore u Kraljevini SHS/Jugoslaviji;
- rade Power Point prezentacije na zadatu temu;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno) – 10 (4 teorijska nastava, 6 vježbe i ostali vidovi)

Obrazovno-vaspitni ishod 5

Na kraju učenja učenik će biti u stanju da objasni osnovne karakteristike Drugog svjetskog rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede uzroke i povod za izbijanje Drugog svjetskog rata;
- nabroji najvažnije frontove Drugog svjetskog rata;
- opiše najznačajnije bitke Drugog svjetskog rata;
- navede primjere o položaju civilnog stanovništva u ratnim uslovima;
- analizira stradanje Jevreja, Slovena, Roma;
- opiše napad fašističkih država na Kraljevinu Jugoslaviju;
- objasni okupatorsku podjelu Jugoslavije;
- navede ratne ciljeve ustaškog, četničkog i partizanskog pokreta;
- opiše najznačajnije bitke Drugog svjetskog rata na jugoslovenskom ratištu;
- objasni borbu za međunarodno priznanje nove jugoslovenske države;
- procijeni doprinos jugoslovenskih antifašističkih pokreta pobjedi saveznika u Drugom svjetskom ratu;
- opiše tok Trinaestojulskog ustanka u Crnoj Gori;
- obrazloži značaj partizanskog pokreta u odnosu na ostale pokrete i vojne formacije u Crnoj Gori;
- objasni značaj povratka državnosti Crne Gore 1945. godine u socijalističkoj Jugoslaviji.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi

- *Drugi svjetski rat:*

Evropa uoči rata, Hitler, Musolini, Čerčil, Staljin, Ruzvelt, pakt Ribentrop - Molotov, Zapadni front, Istočni front, Sile osovine, Antifašistička koalicija, Staljingradska bitka, ratne operacije u Africi i na Pacifiku, kapitulacija Italije, "bitka čelika", iskrcavanje u Normandiji, kapitulacija Njemačke i Japana, posljedice rata, Holokaust

- *Jugoslavija u Drugom svjetskom ratu:*

Trojni pakt, aprilski slom, okupacija, NDH, ustaše, KPJ i organizacija ustanka 1941. godine, partizanski pokret, Josip Broz Tito, četnici, Draža Mihailović, građanski rat, najznačajnije bitke NOR-a, narodna vlast (NOO, AVNOJ, NKOJ), završne borbe za oslobođenje, Sremski front, borba za međunarodno priznanje, DFJ, doprinos pobjedi nad fašizmom

- *Crna Gora u ratu 1941–1945. godine:*

italijanska okupacija, 13-julski ustanak, Pljevaljska bitka, razvoj NOP-a u Crnoj Gori, obnova državnosti-ZAVNO za Crnu Goru i Boku, oslobođenje Crne Gore, doprinos Crne Gore pobjedi nad fašizmom, ZAVNOCGB, CASNO, Crnogorska narodna skupština, NR Crna Gora

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- lociraju najvažnije frontove i bitke Drugog svjetskog rata;
- izdvajaju i klasifikuju ratne ciljeve zaraćenih zemalja i ključne uzroke Drugog svjetskog rata;
- gledaju dokumentarni film o nekoj od najznačajnijih bitaka iz Drugog svjetskog rata;
- tumače ilustracije iz udžbenika i istražuju stradanja Jevreja, Slovena, Roma;
- identifikuju političke cjeline nastale raspadom Jugoslavije;
- lociraju raspored okupacionih i kvistinskih vojnih snaga u Jugoslaviji;

- hronološki ređaju važne događaje;
- nalaze dokumenta i analiziraju značaj Trinaestojulskog ustanka;
- prezentuju događaje koji su utemeljili povratak crnogorske državnosti u socijalističkoj Jugoslaviji;
- rade Power Point prezentacije na zadatu temu;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno) - 8 (3 teorijska nastava, 5 vježbe i ostali vidovi)

Obrazovno-vaspitni ishod 6

Na kraju učenja učenik će moći da objasni prilike u svijetu u drugoj polovini XX i početkom XXI vijeka.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše proces formiranja OUN;
- nabroji protivurječnosti koje su dovele do podjele poslijeratnog svijeta i stvaranja vojno-političkih blokova;
- opiše Pokret nesvrstanih;
- opiše uspon i pad socijalizma kao svjetskog procesa;
- objasni raspad Varšavskog pakta;
- procjeni značaj rušenja Berlinskog zida;
- nabroji nove oblike evropskih integracija;
- procijeni pojedine posljedice globalizacije;
- objasni političku organizaciju FNRJ/SFRJ i položaj Crne Gore u njoj;
- opiše ekonomski i kulturni razvoj SFRJ i Crne Gore u njoj;
- procjeni istorijski značaj ličnosti Josipa Broza Tita;
- navede najznačajnije faktore jugoslovenske krize, koji su doveli do raspada SFRJ;
- uporedi politički položaj Republike Crne Gore sa ostalim republikama u SFRJ;
- objasni položaj Crne Gore u SR Jugoslaviji i Državnoj zajednici sa Srbijom;
- navede argumente za proglašavanje nezavisne Crne Gore;
- procijeni istorijski značaj Referenduma od 21. maja 2006. godine i stvaranje nezavisne i međunarodno priznate države Crne Gore;
- objasni etape Crne Gore za ulazak u NATO i Evropsku uniju.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi

- *svijet poslije Drugog svjetskog rata:*

OUN, nova politička karta svijeta, "hladni rat", NATO, Varšavski pakt, dekolonizacija, Pokret nesvrstanih, kriza socijalizma, raspad Varšavskog pakta, integracije u Evropi, Evropska unija, globalizacija

- *Jugoslavija i Crna Gora poslije Drugog svjetskog rata:*

FNRJ, Ustav, obnova zemlje, agrarna reforma, nacionalizacija, eksproprijacija, Informbiro, samoupravljanje, privredni i kulturni razvoj, Josip Broz Tito, kriza jugoslovenskog društva, nacionalizam, raspad SFRJ, Crna Gora u SRJ i zajednici sa Srbijom, referendum, nezavisnost, Crna Gora i međunarodne organizacije (NATO, Evropska unija)

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- čitaju i komentarišu izvode iz Deklaracije UN;

- istražuju poziciju SFRJ u odnosu na blokovsku podjelu svijeta;
- skupljaju podatke o faktorima koji su usloveli raspad SFRJ;
- pišu kratak izvještaj o privrednom i kulturnom razvitku Crne Gore do 70-ih godina XX vijeka;
- prave zidne novine o procesu obnove crnogorske nezavisnosti;
- vrednuju potrebu ulaska Crne Gore u NATO i Evropsku uniju;
- rade Power Point prezentacije na zadatu temu;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno) – 9 (4 teorijska nastava, 5 vježbe i ostali vidovi)

F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA

Nastava *Istorije* omogućava kombinaciju tradicionalnih i savremenih načina podučavanja, sa akcentom na aktivno učešće učenika u procesu učenja. Aktivnosti učenja predložene u tabelama samo su smjernice i predstavljaju jedan od mogućih načina kojima se mogu dostići ishodi učenja. Nastavnik ima autonomiju u planiranju nastave, određivanju broja i tipova časova, izboru nastavnih metoda, oblika rada, sredstava i aktivnosti za svaki obrazovni–vaspitno ishod.

Da bi nastava *Istorije* bila savremena i bliža učenicima, akcenat treba staviti na učenje smislenih, međusobno povezanih sadržaja, korisnih za dalje obrazovanje i svakodnevni život.

Da bi se ostvario kvalitet i trajnost stečenih znanja, neophodno je ostvariti povezanost sa drugim predmetima i međupredmetnim temama.

Prilikom planiranja časa nastavnik treba da ima na umu ishod učenja, koji je najbolji način za postizanje postavljenog ishoda, kojim aktivnostima učenja se ostvaruje ishod i kojim nastavnim sredstvima raspolaže. Učenici treba, koliko je to moguće, da učestvuju u svim fazama časa, postavljaju pitanja, nalaze odgovore i istražuju.

Uvođenje učenika u izučavanje nastavnih sadržaja *Istorije* predviđenih za prvi ili drugi razred srednjih stručnih škola, nužno je usmjeriti tako da učenik istovremeno bude i objekat i subjekat obrazovno-vaspitnog procesa, kako bi se na taj način osposobio za samostalan rad i dalje obrazovanje. Izborom i sinhronizovanom primjenom odgovarajućih oblika rada (individualni, frontalni, grupni, rad u paru), metoda (usmeno izlaganje, razgovor, pisani radovi, tekst metoda, demonstracija, moždana oluja, simulacija, insert metoda, studija slučaja, sniježna grudva, metoda grozdova, metode obilazaka i izleta) i nastavnih sredstava (udžbenik, istorijske karte, filmovi, internet, kompjuter, pomoćna literatura) učenik dolazi u sam centar pedagoškog interesovanja. Kombinacijom navedenih oblika i metoda rada i upotrebom raznovrsnih nastavnih sredstava obezbjeđuje se uspješan nastavni rad.

U realizaciji nastavnog programa važno je istaći ključne procese, tačke preokreta i događaje koji su uticali na razvoj ljudskog društva uopšte, kao i na razvoj regiona i Crne Gore. Takođe, treba dati prostora i događajima koji su se dogodili u Crnoj Gori, a imali uticaja na okruženje.

Predlaže se da realizacija programskih sadržaja bude zasnovana na samostalnom radu učenika u što većem obimu, treba ih upućivati na preciznost u proučavanju istorijskih činjenica kako bi sami došli do istorijskih saznanja.

Nastavnik aktivira učenika mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, upućivanjem na samostalno pronalaženje relevantnih informacija, na slobodno razmišljanje; podstiče ih na argumentovano diskutovanje i sučeljavanje stavova.

Podstiče učenike da prepoznaju upotrebljivost novostečenih znanja u svakodnevnom životu. Vrednuje i procjenjuje ponašanje učenika u procesu kooperativnog učenja.

Nastavnik upućuje i podstiče učenike da sistematski prikupljaju informacije iz literature, koriste internet i novine.

Takođe se preporučuje da nastavnik zadaje učenicima domaće zadatke, seminarske radove, prezentacije, panele na zadate teme, kao i debate i diskusije, koje kod učenika razvijaju kritičko i analitičko mišljenje, oblikovanje argumentovanih stavova, kao i jačanje komunikacijskih sposobnosti kroz aktivno izlaganje i slušanje. Osim toga, kroz pripremu za debatu, učenici djeluju kao tim, a u toku same debate, zauzimajući i braneći vlastite stavove, te argumentovano pobijajući stavove suprotstavljene ekipe, dobijaju iskustvo mirnog rješavanja problema, argumentovanom raspravom, umjesto sukobom, što je veoma značajno za njihov razvoj u socijalnom okruženju.

Prilikom obrade novog gradiva, neophodno je povezati opšte događaje sa lokalnim. Nastavnicima i učenicima je ostavljeno dosta prostora da kroz istraživački rad, u obliku pisanih radova, učeničkih ekskurzija, posjeta istorijskim lokalitetima, arhivima i muzejima posvete pažnju lokalnoj istoriji.

Upotrebom raznovrsnih istorijskih izvora i literature (istoriografija, memoaristika, enciklopedije, atlas, leksikoni, ilustrirani pregledi, dokumentarni filmovi...) moguće je ostvariti uspjeh u nastavi Istorije.

G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA

a) Prilagođavanje programa djeci sa posebnim obrazovnim potrebama

U skladu sa zakonom, obrazovni program za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama može se izvoditi uz dodatne uslove i pomagala, prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći, kako bi se obezbijedilo da ti učenici dobiju jednak obrazovni standard, definisan obrazovnim programom, u skladu sa njihovim individualnim mogućnostima.

Škola je dužna da, u skladu sa zakonom, donese individualni razvojno-obrazovni program za učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. Individualnim razvojno-obrazovnim programom se određuju: oblici vaspitno-obrazovnog rada za vaspitno-obrazovne oblasti, odnosno predmete i module, način izvođenja dodatne stručne pomoći, prohodnost između programa, prilagođavanje u organizaciji nastave, ishodi učenja, kriterijumi za dostizane ishoda učenja, provjeravanje, ocjenjivanje ishoda učenja i napredovanja učenika, kao i raspored časova.

Za pripremu, primjenu, praćenje i prilagođavanje programa, škola obrazuje stručni tim koji čine: nastavnici, stručni saradnici škole ili resursnog centra, uz učešće roditelja.

Individualni razvojno-obrazovni program se može u toku godine mijenjati, odnosno prilagođavati u skladu sa napretkom i razvojem učenika.

b) Prilagođavanje programa darovitim učenicima

Prema *Strategiji za razvoj i podršku darovitim učenicima (2015-2019)*, predviđen je specifični cilj: „Omogućiti obogaćivanje kurikuluma kao jedan od modela podsticanja darovitosti u školi.”

Rad sa darovitim učenicima se realizuje organizovanjem dodatne nastave i slobodnih aktivnosti. Sadržaji ove nastave obuhvataju **izabrane sadržaje** iz redovne nastave (koji se izučavaju kompleksnije) i **nove sadržaje** (koji su povezani sa redovnom nastavom).

Zadaci koji se postavljaju pred darovite učenike zahtijevaju od njih znanja i vještine na višim kognitivnim nivoima. Planirani sadržaji i aktivnosti razvijaju kod učenika sposobnost primjene novih znanja na višem nivou: učestvovanje u debatama, diskusijama, procjenama i istraživanjima.

H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPIITNIH ISHODA

Vrednovanje *procesa učenja* i *ishoda učenja* vrši se tokom nastavne godine. U tom cilju, nastavnik treba da provjerava znanja, vještine i stavove učenika, analizira sakupljene informacije i donosi procjenu o kvalitetu učenja i rezultatima učenja. Elementi vrednovanja dati su kroz obrazovno-vaspitne ishode i ishode učenja u Programu i odnose se na sve domene učenja. Kriterijume ocjenjivanja formira nastavnik i/ili stručni aktiv sa kojim treba upoznati učenike.

Neobično je važno istaći da su vrednovanje obrazovno-vaspitanjishoda, poučavanje i učenje jednako značajni djelovi istog procesa. Vrednovanje, odnosno, povratna informacija učeniku o rezultatima učenja i poučavanja, određuje dinamiku daljeg procesa učenja/poučavanja i definiše individualne potrebe učenika u tom procesu.

Koncepti vremena i prostora, uzroka i posljedica, kontinuiteta i promjena, izvora i istraživanja, interpretacija i perspektiva, predstavljaju okvir i obrasce unutar kojih se tumače istorijski događaji i procesi. Oni predstavljaju opšta načela, povezanost, strukturu i obrasce koji mogu biti primijenjeni na bilo koju istorijsku temu ili sadržaj. Razumijevanje ovih koncepata i obrazaca, i njihova primjena u poučavanju/učenju Istorije, vodi razvijanju kompetencija potrebnih, kako u Istoriji, tako i u ostalim predmetima i međupredmetnim oblastima društvene grupe predmeta.

Postignuća učenika, odnosno, nivo savladavanja obrazovno-vaspitanjishoda, vrednuju se u okviru ovih temeljnih koncepata. Ocjena ne treba da odražava količinu informacija kojom je učenik ovladao, već treba da bude rezultat procjene koliko stečena znanja i vještine učenik može primijeniti u rješavanju problema.

Nastavnik treba da učenicima objasni šta se tačno očekuje od njih za određene nivoe postignuća. Može se kombinovati pismeno i usmeno vrednovanje, kao i druge metode i tehnike.

Pitanja i zadatke objektivnog tipa treba kombinovati sa zadacima sa slobodnim odgovorom (esejskim zadacima). Pitanjima objektivnog tipa provjerava se stepen usvojenosti činjenica, odnosno, kvantitet znanja, dok se esejskim zadacima vrednuje kvalitet znanja. Esejskim zadacima (a tu spadaju i referati i istraživački radovi) učenik pokazuje razumijevanje istorijskih činjenica i njihovog organizovanja u smislenu cjelinu, sposobnost interpretacije i vrednovanja istorijskih događaja, pojava i procesa.

Neobično je važno da u procesu vrednovanja nastavnik vodi računa o postignućima u afektivnom i socijalnom domenu. Ovi domeni odnose se na emocionalne i socijalne komponente učenja, i kreću

se od osnovne spremnosti za prijem informacija do integracije uvjerenja, ideja, stavova, vrijednosti. Jednako je važno da učenik ovlada istorijskim činjenicama i vještinama, kao i da nauči da mora postojati ravnoteža između slobode i odgovornosti u demokratiji, da preuzme odgovornost za sopstveno ponašanje i djelovanje, da prilagođava svoje ponašanje školskom sistemu vrijednosti, da radi timski, uvažava različitosti i suprotne stavove. Step en ovladavanja ovim vještinama takođe mora biti dio ocjene.

NIVOI POSTIGNUĆA/KRITERIJUMI VREDNOVANJA

Dovoljan

- Upotrebljava odgovarajući rječnik za opis toka vremena; navodi glavne karakteristike društava i razdoblja koja proučava nabrajajući šta se promijenilo, a šta je ostalo isto; navodi najznačajnije ličnosti, događaje i pojave hronološki, uz pomoć nastavnika; navodi ključne vremenske odrednice; izrađuje jednostavne grafičke prikaze toka vremena;
- upotrebljava istorijsku kartu; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte uz pomoć nastavnika; na osnovu karte opisuje povezanost prostora i načina života;
- razlikuje kategorije uzroka, povoda i posljedice; navodi pojedine uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa; uz pomoć nastavnika uočava da događaji, pojave i procesi imaju više od jednog uzroka i posljedice i da se mogu prikazati na različite načine; prepoznaje različite kategorije uzroka i posljedica u tekstu koji proučava, prema uputstvima nastavnika;
- prepoznaje vrste istorijskih izvora tipične za određenu epohu, uz navođenje jednostavnih primjera iz sopstvenog života i teksta koji izučava; postavlja jednostavna pitanja o prošlosti i o izvorima, i pronalazi odgovore na njih;
- vrši izbor podataka iz izvora i literature i, na osnovu njih, stvara rad na zadatu temu, uz pomoć nastavnika;
- upotrebljava jednostavne stručne termine; navodi izvore informacija u osnovnom obliku;
- opisuje značaj i ulogu pojedinih osoba, događaja, pojava i procesa, i uz pomoć nastavnika iznosi svoja zapažanja;
- učestvuje u diskusijama i debatama na zadatu temu, i navodi argumente uz pomoć nastavnika, razumije proceduru i poštuje pravila.

Dobar

- Upotrebljava odgovarajući rječnik za opis toka vremena; objašnjava karakteristike društava i razdoblja koja proučava, opisujući promjene i kontinuitete; navodi ličnosti, događaje, pojave i procese hronološki; opisuje ključne vremenske odrednice; izrađuje grafičke prikaze toka vremena;
- upotrebljava istorijsku kartu; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje jednostavnije tematske karte na zadatoj podlozi; na osnovu karte objašnjava povezanost prostora i načina života;
- navodi uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa; opisuje prikaze uzroka i posljedica u udžbenicima, literaturi i istorijskim izvorima, ređa ih po značaju i objašnjava svoj izbor; pronalazi kategorije uzroka i posljedica u materijalu koji izučava;
- postavlja istraživačka pitanja, vrši izbor podataka iz izvora i, na osnovu njih, dolazi do odgovora i zaključaka; planira korake u istraživanju;
- samostalno vrši izbor podataka iz izvora i literature i, na osnovu njih, stvara rad na zadatu temu;
- upotrebljava stručne termine na odgovarajući način; navodi izvore podataka u osnovnom obliku;
- upoređuje tumačenja istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa, i objašnjava različite perspektive uz pomoć nastavnika;

- razlikuje primarne od sekundarnih istorijskih izvora; opisuje karakteristike istorijskih izvora i navodi različite primjere iz sadržaja koje izučava; objašnjava vrijednosti i ograničenja istorijskih izvora na konkretnim primjerima;
- objašnjava značaj i ulogu pojedinih ličnosti, događaja, pojava i procesa i upoređuje svoja zapažanja sa zapažanjima drugih učenika;
- učestvuje u diskusijama i debatama na zadatu temu, navodi argumente za svoj stav; razumije proceduru i poštuje pravila.

Vrlo dobar

- Upotrebljava razvijeni rječnik za opis toka vremena; upoređuje karakteristike društava i razdoblja koja proučava, razlikuje promjene i kontinuitete; navodi događaje i pojave hronološki; navodi ključne datume; izrađuje složenije grafičke prikaze toka vremena;
- upotrebljava istorijsku kartu, objašnjava povezanost prostora i načina života, objašnjava teritorijalne promjene; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte, izrađuje tematske karte na zadatoj podlozi povezujući podatke iz karata i drugih izvora znanja (npr. udžbenika); uočava načine na koji istorijske karte prikazuju određene događaje, pojave i procese;
- identifikuje i objašnjava uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa koje proučava; dosljedno uočava razliku između uzroka, povoda i posljedice na konkretnim primjerima; dosljedno navodi više od jednog uzroka ili posljedice nekog događaja ili pojave; pronalazi primjere posljedica prošlih događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;
- postavlja složenija istraživačka pitanja, vrši izbor podataka iz izvora i, na osnovu njih, dolazi do odgovora i zaključaka; upotrebljava različite pristupe u prikupljanju i obradi podataka; postavlja pitanja o porijeklu i svrsi izvora; pronalazi i objašnjava sličnosti i razlike u suprotstavljenim prikazima događaja i osoba, opisuje perspektive; samostalno procjenjuje uspješnost sopstvenog istraživanja na osnovu zadatih kriterijuma;
- analizira relevantne podatke iz izvora i literature i stvara složeniji rad kojim odgovara na istraživačko pitanje; upotrebljava stručne termine i navodi izvore informacija;
- upoređuje tumačenja istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa i objašnjava različite perspektive; postavlja temeljna pitanja za analizu tumačenja i perspektiva i daje na njih jednostavne odgovore; uviđa da na osnovu istih izvora mogu nastati različita tumačenja i navodi primjere; u prikazima identifikuje pretpostavke i pristranosti;
- objašnjava značaj i ulogu pojedinih istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa na osnovu zadatih kriterijuma; upoređuje svoja zapažanja sa zapažanjima drugih učenika i utvrđuje sličnosti i razlike;
- učestvuje u diskusijama i debatama na zadatu temu, zauzima vlastiti stav navodeći argumente; razumije proceduru i poštuje pravila, uvažava stavove suprotne strane.

Odličan

- Upotrebljava napredni rječnik za opis toka vremena; upoređuje karakteristike društava i razdoblja koja proučava tumačeći razloge promjena i kontinuiteta; hronološkim redom navodi događaje i pojave, analizira ih i procjenjuje; navodi ključne datume; osmišljava i izrađuje složenije grafičke prikaze toka vremena;
- upotrebljava istorijsku kartu, procjenjuje povezanost prostora i načina života, analizira teritorijalne promjene; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte, izrađuje složene tematske karte na zadatoj podlozi; upoređuje stare kartografske prikaze sa savremenim pronalazeći sličnosti i razlike;
- analizira uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa koje proučava; upoređuje njihove prikaze i objašnjava sličnosti i razlike; ređa uzroke i posljedice po značaju, objašnjavajući svoj izbor; svrstava uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa u zadate kategorije; pronalazi primjere posljedica prošlih događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;

- izvodi zaključke o dometu i ritmu promjena, kao i o njihovim uzrocima i posljedicama; analizira kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; procjenjuje jesu li promjene značile napredak ili nazadovanje;
- definiše i sprovodi istraživanja i samostalno dolazi do važnih zaključaka; postavlja pitanja o porijeklu i namjeni izvora; analizira sličnosti i razlike u različitim prikazima događaja ili ličnosti, opisuje i objašnjava perspektive; samostalno procjenjuje uspješnost sopstvenog istraživanja poštujući relevantne kriterijume procjene;
- analizira relevantne podatke iz izvora i literature i upotrebljava ih kao dokaze; smisleno i precizno koristi stručne termine i navodi izvore informacija;
- analizira tumačenja istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa i objašnjava različite perspektive; samostalno postavlja pitanja za analizu tumačenja i perspektiva; objašnjava razloge zbog kojih nastaju različita tumačenja i perspektive u konkretnom primjeru koji analizira; razlikuje činjenice od mišljenja, izdvaja pretpostavke i pristranosti; shvata da različita tumačenja i perspektive mogu, ali i ne moraju, biti jednako vrijedne;
- procjenjuje značaj i ulogu pojedinih ličnosti, događaja, pojava i procesa prema zadatim kriterijumima; upoređuje svoje procjene s procjenama drugih učenika i objašnjava sličnosti i razlike;
- predlaže tema diskusija i debata i učestvuje u njima, argumentovano brani vlastiti stav, poštuje pravila, uvažava argumente suprotne strane.

I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA (STRUČNA SPREMA I LITERATURA)

Istoriju u srednjoj stručnoj školi može predavati osoba sa stečenim visokoškolskim obrazovanjem: diplomirani istoričar, profesor istorije i geografije (240 ECTS), kao i nastavnik istorije i geografije (240 ECTS), u skladu sa odredbama Zakona o stručnom obrazovanju.

Literatura za nastavnike

Opšta istorija

1. Anderson, M. S.: *Evropa u XVIII veku*, Clio, Beograd, 2002.
2. Dil, Š.: *Istorija Vizantijskog carstva*, Beograd, 1983.
3. Dodoli, L.; Maradei, M.: *Svijet poslije II svjetskog rata knjiga I-IV*, Zadar, 2004.
4. *Drugi svetski rat, I-III*, Beograd, 1980.
5. Donald H. Penington, D.H.: *Evropa u XVII veku*, Clio, Beograd, 2002.
6. Ekmedžić, M.: *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918, I-II*, Beograd, 1989.
7. Fire, F.: *Prošlost jedne iluzije, Komunizam u dvadesetom vijeku*, Beograd, 1996
8. Geler, M.; Negrič, A.: *Utopija na vlasti, Istorija Sovjetskog Saveza*, CID, Podgorica, 2000.
9. Herder, H.: *Evropa u XIX veku*, Clio, Beograd, 2002.
10. Hobsbaum, E.: *Doba ekstrema, Istorija kratkog dvadesetog veka 1914–1991*, Dereta, Beograd, 2002.
11. *Istorija Osmanskog carstva*, priredio Rober Mantran, Clio, Beograd, 2002.
12. Kenedi, P.: *Uspon i pad velikih sila, Ekonomska promjena i ratovanje 1500–2000*, CID, Podgorica, 1999.
13. Kenigsberger, H. G., Bouler, Mouz, Dž. L.: *Evropa u XVI veku*, Clio, Beograd, 2002.
14. Longvort, F.: *Stvaranje Istočne Evrope*, Clio, Beograd, 2002.
15. Laker, V.: *Istorija Evrope 1945–1992*, Beograd, 1999
16. Mango, S.: *Oksfordska istorija Vizantije*, Beograd, 2004.

17. Mitrović, A.: Vreme netrpeljivih, *Politička istorija velikih država Evrope 1919–1939*, CID, Podgorica, 1998.
18. Nolte, E.: *Fašizam u svojoj epohi*, Prosveta, Beograd, 1990.
19. *Oksfordska istorija Grčke i helenističkog sveta* (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri), Clio, Beograd, 1999.
20. *Oksfordska istorija rimskog sveta* (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri), Clio, Beograd, 1999.
21. *Oksfordska istorija srednjovekovne Evrope* (priredio: Džordž Holms), Clio, Beograd, 1998.
22. Ostrogorski, G.: *Istorija Vizantije, knjiga 6*, Beograd, 1998.
23. Pavlović, S.K.: *Istorija Balkana*, Clio, Beograd, 2001.
24. Popov, Č.: *Politički frontovi II svjetskog rata*, Beograd, 1995.
25. Popov, Č.: *Građanska Evropa 1770–1871, Osnovi evropske istorije XIX veka*, knj. I, *Politička istorija Evrope*, knj. II, Matica srpska, Novi Sad, 1989
26. Peinter, S.: *Istorija srednjeg veka (284–1500)*, Clio, Beograd, 1997.
27. Peri, M.: *Intelektualna istorija Evrope*, Clio, Beograd, 2000.
28. Roberts, Dž. M.: *Evropa 1880–1945*, Clio, Beograd, 2002.
29. Uspenski, F.: *Istorija Vizantijskog carstva knjige 1, 2, 3*, Beograd, 2000.
30. Živojinović, Dragoljub R.: *Uspon Evrope (1450–1789)*, Beograd, 1995.

Istorija Crne Gore

1. Andrijašević, Ž.M., Rastoder, Š.: *Istorija Crne Gore od najstarijih vremena do 2003*, Podgorica, 2006.
2. Andrijašević, Ž.M.: *Kratka istorija Crne Gore 1946–1918*, Conteco, Bar, 2000.
3. Andrijašević, Ž. M.: *Dinastija Petrović Njegoš*, Podgorica, 2016.
4. Folić, Z.: *Istorija muslimana Crne Gore 1455-1918*, knjiga I, Podgorica, 2013.
5. *Istorija Crne Gore I–IV*, Titograd 1967-Podgorica, 2004.
6. Jovanović, J.: *Istorija Crne Gore*, Podgorica, 1995.
7. Rotković, R.: *Odakle su došli preci Crnogoraca*, MontEdit, Podgorica, 2000.
8. Šćepanović, Ž.: *Kratka istorija Crne Gore (Od najstarijih vremena do 1796)*, CID, Podgorica, 2002.
9. Šekularac, B.: *Crna Gora u doba Vojislavljevića*, Obod, Cetinje, 2007.
10. Živković, D.: *Istorija crnogorskog naroda I–III*, Cetinje, 1991–1997.

Predmetni program **ISTORIJA** za I ili II razred srednje stručne škole, uradila je Komisija u sastavu:

mr Ivan Tepavčević, predsjednik
 mr Jasmina Đorđević, članica
 Zvezdana Lakić, članica

Nacionalni savjet za obrazovanje (II saziv) je na 15. sjednici održanoj 03. jula 2017. godine, utvrdio je predmetni program **ISTORIJA** za srednje stručne škole.